

Forrásjegyzék: finn, észt, vepsze, inkeri, karjalai, lív, lapp, egyéb nyelvek: svéd, izlandi, norvég, dán; német, angol... Orosz nincs!

Végezetül két függelék közöl: 1) Felsorolja a legrégebbi (1500–1650) nyelvemlékekben előforduló dativus-genitivusi előfordulásokat (Datiivigenetiivin esiintymät aikajakson 1500–1650 kielenmuistomerkeissä, 352–403), 2) 19. Századi irodalmi művekből vett példákat közöl (Persoonapronominien ei-partitiiviset totaaliobjektit kahdeksan 1800-luvulla syntyneen kirjailijan teoksissa, 404–413).

A recenzeált mű érdekes disszertáció egy japán kutatótól, akinek gondolatai erősen eltérnek finnugor kollégáitól, ami a finnugor jelenségeket illeti. Kétségkívül alapos és gondos munkáról, korrekt elemzésekről van szó. A közismert finnugrisztikai kutatási eredmények új megvilágításba kerülnek. Minden pozitív gondolatom ellenére nehezen tudok azonosulni azzal a gondolattal, hogy a nyugati finnugor nyelvek, a vizsgált finn, lív, lapp és volgai csoport, a dativus-genitivus funkciót svéd hatásra nyerte volna.

KERESZTES LÁSZLÓ

Agyagási Klára – Hegedűs Attila – É. Kiss Katalin (szerk.):

Nyelvelmélet és kontaktológia 2.

PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék,
Piliscsaba. 2013. 257 o.

Bevezetés (9–11) A 2012 őszi szimpózium keretében második alkalommal ültek össze a kontaktológiai kérdések kutatói Piliscsabán, hogy tanulmányaikban megvitassák a nyelvelmélet és a diakrónia kölcsönhatását.

I. A nyelvi kontaktusok grammatikai következményei

Az első blokk tanulmányai különféle kontaktustípusok alaktani és mondattani következményeit vizsgálják. Az előadások rendkívül érdekesek voltak, ám részben elméleti indíttatásuk miatt nehezen kapcsolódnak a második blokkhoz. Hét, egymástól teljesen független előadást adnak közre a szerkesztők. Ezek a következő címmel jelentek meg a kötetben: 1. „Egy lehetséges relatív kontaktusjelenség az erdélyi magyar nyelvváltozatban: az általános alany kifejezése egyes szám második személyű igealakokkal” (BENŐ ATTILA 13–26). 2. „Magyar kontaktushatás egy magyarországi német nyelvjárás morfoszintaxisában” (MAYER EDINA ZSUZSANNA 27–42). 3. „A hangzó magyar nyelv hatása a magyar jelnyelvre” (SZABÓ M. HELGA 43–79). 4. „A regionális nyelvhasználat és a nyelvi kontaktusok. Problémavázlat” (KISS JENŐ 80–94). 5. „Hogy ... hogy? Kettős kötőszók az udmurt mondatban” (TÁNCZOS ORSOLYA 95–112). 6. „A nyelvkontaktus hatása amerikai emigráns nyelvek inflexiós rendszereire: különbségek a

főnévi és igei rendszerek változása között” (FENYVESI ANNA 113–134). 7. „A skandináv nyelvkontaktus szerepe az angol perfektív segédigék használatában” (VADÁSZ GÁBOR és EITLER TAMÁS 137–153). – Látható, hogy különböző magyar nyelvjárások egymás közt is hatnak egymásra. A magyar és idegen nyelvi közösségek, finnugor, skandináv és angol kölcsönhatás formái, külföldi magyarok nyelvének kódváltási kérdései egyaránt szót kaptak a konferencián.

II. Korai török–magyar kapcsolatok

A konferencián Róna-Tas András tartott plenáris előadást, amelyben a magyar–török nyelvi kapcsolatok történeti és nyelvi aspektusait ismertette. A kötet – sajnos – nem tartalmazza a plenáris szövegét, de négy pontban összefoglalja azokat a kérdésköröket, amelyek RÓNA-TAS és BERTA ÁRPÁD új, 2011-es monográfiájában foglaltakra épülnek: „I. A nyelvi érintkezések típusai (Voltak-e ugor–magyar érintkezések az Urálon túl?; Milyen példái vannak a török–magyar kapcsolatokban a szubsztrátum, szupersztrátum, adsztrátum jelenségének; A nyelvi szigetek kérdése; A kultúra és a népességszám kérdései a nyelvi érintkezésben); II. A magyar nyelvtörténet új szemlélete (Mikortól van magyar nyelv? Az ugor alapnyelv rekonstrukciója; A magyar nyelvtörténet szakaszai); III. Átalakult-e a magyar nyelv a török hatás alatt? (Módszertani alapok: összehasonlító és kontrasztív nyelvkutatás; Az ugor magánhangzók kérdése; A török háttér meghatározása; A kiinduló állapot: az ugorból kiváló magyar nyelv; Mi, mikor és milyen volt a nyugati ótörök; A magyar ikes igéink beilleszkedése); IV. Relatív és abszolút kronológia (Az átadó nyelv belső kronológiája; Hangváltozások a törökben; Támpontok az abszolút idő megállapításához; Új jelenségek a magyar hangrendszerben; A magyar szókészlet bővülése).” (11) Erről a monumentális alpműről ismertetést l. AGYAGÁSI – CSÚCS 2012. Én – mint nyelvtörténész – ennek a blokknak az előadásait koherensnek tartván nagy érdeklődéssel tanulmányoztam a kérdésköröket.

1. AGYAGÁSI KLÁRA „Nyugati ótörök és magyar kapcsolatok: tanulságok az ugor hangtörténet számára” (155–172) című írásában RÓNA-TAS és BERTA fel-fogásából indul ki, miszerint az ún. nyugati ótörök nyelvváltozat (West Old Turkic, a továbbiakban WOT) lett volna a honfoglalás előtti török jövevényszavak nagy részének átadó nyelve (158). Ezt a nyelvváltozatot Kelet-Európában beszélte a török ajkú lakosság az 5. századtól a tatárjárásig. A szerző sorra a veszi a csuvasos vonásokat: összesen tizenkét hangváltozást tárgyal, és bőséges magyar példaanyaggal szemlélteti az átadó (donor) nyelvcsoporthoz való tagoltságát. A magyar szókincsben nem kevesebb mint 115 olyan szó található, amely a csuvas szókincsben egyáltalán nincs jelen. Az *r*-ező nyelvváltozatot RÓNA-TAS a korábbi gyakorlattól eltérően *ogurk*ént nevezte meg (az *oguz*sal való összehasonlításban) (170–171).

2. BAKRÓ-NAGY MARIANNE „Mit tudunk az ugor történeti fonológiájáról? A nyugati ótörök és magyar kapcsolatok hozadéka” (173–189) címmel tárgyalja a magyar hangtan viszonyát az ugor nyelvekéhez. Az ugor nyelvek genetikus összefüggései sok vitát váltottak ki. A szerző sorra veszi a különböző lehetőségeket (összesen négyet). Véleménye szerint a nyugati ótörök (WOT) alapot teremt a magyar és az obi-ugor közötti új áthidalásához. Ennek segítségével a három nyelvi forma (ősmagyar – nyugati ótörök – obi-ugor) őstörténetének kérdése szélesebb kontextusba helyezhető (186).

3. É. KISS KATALIN areális nyelvészeti térre tereli át (vissza!) a török–magyar kapcsolatok kérdését („Az ótörök–ősmagyar kontaktus nyomai az ómagyar igeidő-rendszerben és a birtokos szerkezetben”, 190–205). Ezt a kérdést a korábbi kutatások részletesen feltárták. BERECZKI és mások az összetett igeidők kialakulását török areális hatással magyarázták, ám pl. PAPP ISTVÁN önálló nyelvi fejleményeket tesz föl, minthogy a finnben is vannak összetett igeidők, itt azonban török hatás nem tehető fel. Nem győz meg a szerző okfejtése, miszerint a *-(j)a/-(j)e* Sg3 személyű birtokos személyragot „birtokolságjellé” minősíti, holott ez a rag(!) egyértelműen a birtokos személyét jelöli. Ez beleillik a szokványos „terminológiai háborúba”. És akkor mi a magyar *-é*? (Részletesebben l. KERESZTES 2002). A magam részéről az önálló nyelvi fejlemény koncepció mellett török lándzsát, hasonlóan HONTIHOZ.

4. GUGÁN KATALIN a különféle nyelvi szintek, rétegek törökből való kölcsönzésének valószínűségét vizsgálja („A honfoglalás előtti török–magyar érintkezésekről a Thomason–Kaufmann féle kölcsönzési skála tükrében”, 206–226).

5. VÁSÁRY ISTVÁN „Török jövevényszavaink középső rétegének kérdéséhez: kipcsak elemek a magyarban” (227–243) című írásában a (kabar)-kun-besenyő / kipcsak réteget vizsgálja. E szavak már a honfoglalás után, a 10–14. században kerültek be a magyarba. Összesen 52 szó „gyorslistás” etimológiáját közli, amelyek egy része köznyelvi, de vannak köztük elavult és nyelvjárási szavak is. A továbbiakban szükségesnek tartja a kérdésnek további részletes kidolgozását is.

6. KÁROLY LÁSZLÓ vázolja a jövő feladatait („Újabb lehetőségek a magyar nyelv török elemeinek kutatásában”, 244–257): a hagyományos nyelvtörténeti, etimológiai kutatás mellett, figyelmet kell szentelni a történeti mondattannak, a nyelvtipológiának, kontaktológiának, szociolingvisztikának, sőt a humán genetikának is. Fontos szerepet szán a „mongol–jakut–tunguz háromszög” vizsgálatának is. (Én a humán genetikával nagyon óvatosan bánnék!) A komplex kutatási módszer azonban már nem „egyemberes” feladat...

A konferencia – legalábbis számomra – érdekesebb része a turkológiai, amely koherens módon foglalkozott RÓNA-TAS – BERTA grandiózus vállalkozásának kommentálásával, elemzésével, kritikájával. Az első rész szárnyukat bontogató fiatalabb kutatók eredményeit tárja az olvasó elé. Ezek sem elméletileg nincsenek kellően megalapozva, sem összefüggő tematikával nem rendelkeznek.

Megállapítom, hogy a kötet tanulmányainak témái nemcsak a szűkebb szakmai körök, hanem a szélesebb tudós közönség érdeklődésére is számot tart, és mind-egyik tanulmány értékes eredményeket vonultat föl. Érdeklődéssel várjuk a sorozat folytatását.

Kár, hogy a kiadvány lay-outja sok kívánnivalót hagy maga után.

Irodalom

AGYAGÁSI KLÁRA – CSÚCS SÁNDOR (2012), Róna-Tas András – Berta Árpád: West Old Turkic. Turkic Loanwords in Hungarian. Part I–II. Nyelvtudományi Közlemények 108: 443–470.

KERESZTES LÁSZLÓ (2002), Gyakorlati magyar nyelvtan. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen.

RÓNA-TAS – BERTA ÁRPÁD (2011), West Old Turkic – Turkic Loanwords in Hungarian I–II. Turcologica 84. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.

KERESZTES LÁSZLÓ

Approaches to Hungarian, Volume 14, Papers from the 2013 Piliscsaba Conference

Edited by KATALIN É. KISS – BALÁZS SURÁNYI – ÉVA DÉKÁNY
John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 2015. 296 o.

Az „Approaches to Hungarian” című sorozat a magyar nyelvvel foglalkozó nyelvészeti témájú tanulmányok gyűjtő kötete. Jelen ismertető a sorozat tizenegyedik kötetét mutatja be, amely a „11th International Conference on the Structure of Hungarian” (röviden ICSH) címet viselő, 2013. augusztus 29-től 31-ig tartó, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem szervezésében Piliscsabán megrendezett nívós konferencián elhangzott előadásokból készült munkákat tartalmazza. A mára igen népszerűvé vált nemzetközi nyelvészeti konferenciát 1992 óta két évente rendezik meg a magyar nyelvet vizsgáló kutatók és a magyar nyelv nyelvelméletileg releváns aspektusai iránt érdeklődők számára. Maga az „Approaches to Hungarian” 1985-ben indult, alapító szerkesztője és jelenlegi sorozatszerkesztője KENESEI ISTVÁN, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének igazgatója, tudományos tanácsadója, a Szegedi Tudományegyetem professzora. A sorozatnak indulása óta több kiadója is volt: első hét kötetét a szegedi JATE Press, 8–10. kötetét pedig az Akadémiai Kiadó jelentette meg, majd a kiadói munkát az amszterdami székhelyű John Benjamins Publishing Company vette át. Mivel a sorozat angol nyelven jelenik meg, a nemzetközi nyelvészeti élet számára is igen hasznos olvasmány.